

6. Скляренко Г. Я. На берегах. Нотатки до українського мистецтва ХХ ст. : зб. статей / Г. Я. Скляренко. – К. : Софія-А, 2007. – 336 с.
7. Соколюк Л. Д. Біля витоків українського дизайну [Текст] / Л. Д. Соколюк // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистець. – 2006. – № 12. – С. 116-124.
8. Соколюк Л. Д. Графіка бойчукістів [Текст] / Л. Д. Соколюк. – Х. ; Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 2002. – 224 с.
9. Соколюк Л. Живопис. Історія українського мистецтва: у 5 т. / Голов. ред. Г. Скрипник. – К., 2007. – Т. 5: Мистецтво ХХ століття. – С. 64-111.
10. Станкевич М. Українське художнє дерево XVI – ХХ ст. – Наукове вид. / Михайло Станкевич. – Львів : Друк ПТВФ «Афіша», 2002. – 479 с.
11. Українське мистецтво : (вступ до історії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: elib.nplu.org/object.html?id=491.

Колосова М.О.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ХРОНІКИ ХХ СТОЛІТТЯ У КАРИКАТУРНИХ РИСУНКАХ

ХХ століття, багате на події та не менш багате на персоналії, знайшло відображення у творчості художників-карикатуристів. Митці швидко і гостро реагували на зміну ситуації в світі. У своїх роботах вони дають сучасній людині побачити минуле очима тогочасної людини: політичну і воєнну ситуації у різних країнах, ставлення до держави, керівництва, настрої кожної окремої країни, характерні для того часу побутові ситуації.

Аналіз дослідженого матеріалу показав, що на просторах україномовних джерел немає єдиного ресурсу, який вмістив би у собі загальний порівняльний аналіз карикатури ХХ столітті в Європі. Карикатурою у цілому або у ключі її пропагандистського використання займалися О. Маєвський [2], Д.С. Цикалов, Л.Ю. Питльована [3] та інші.

«Коли щось стає смішним, його перестають боятись» – слова Вольтера, які в ХХ столітті були гаслом для ворогуючих сторін Першої та Другої світових воїн. Вальтер Ніколаї, начальник німецької розвідки у роки Першої світової, у своїх спогадах визнавав перевагу і принципово різні підходи до пропаганди у німецьких художників порівняно із французькими та британськими [1]. Німецькі карикатуристи зображували противників у максимально недолугих і комічних ситуаціях. Зокрема, був створений образ навмисно інфантилізованого, високого, з непропорційно видовженими кінцівками солдата-англійця, неодмінно одягнутого у червону форму, яка була виключно «авторським елементом» (солдати обох сторін переважно носили форму кольору хакі, червона форма залишилася лише у британській королівській гвардії. Канонічний образ Джона Булля (ще одного образу англійця) був дещо видозмінений: задля підкреслення британської колоніальної політики до образу було додано відверто негроїдні риси : широкі губи, плаский ніс, кільце у носі та

монета із зображенням короля Георга V у вусі [3]. Вже після закінчення війни, В.Ніколаї визнавав подібну пропаганду помилкою, адже вона занижувала почуття небезпеки у німецьких солдат [1].

Британські та французькі художники, навпаки, зображували німців як варварів і гунів, акцентуючи увагу на «звіриній» натурі і, тим самим, готуючи своїх солдат до жахів війни. Улюбленим персонажем карикатуристів тоді був кайзер Вільгельм II. Найвідомішим збірним образом кайзера і німців загалом була сатирична листівка, на якій Вільгельм II являв собою м'ясника із характерними вусами, сосисками та ковбасою у руках. Менш елегантними були зображення кайзера як собаки із короною на голові чи у вигляді чорта, який осідлав кабана. У Росії підхід до карикатурних зображень був схожим із німецьким. Так, кайзера зображали як «невдалого Наполеона», часто недолугого, божевільного, але бажаного захопити весь світ (на одній з листівок кайзер сидить у божевільні, обіймаючи глобус). Було винайдено новий образ «культурного звіра»: німець – варвар, який стоїть на постаменті з томів праці Гегеля та Канта, закусуючи дитячою ногою.

Після закінчення Першої Світової основною внутрішньою функцією плакатів, листівок тощо стала підтримка певної моделі державного устрою (або її критика). У Москві у 1922 році було засновано сатирично-гумористичний журнал «Крокодил», у Харкові ж з легкої руки В. Еллана-Блакитного, О. Вишні та О.Довженко, світ побачили два номери «Червоного Перцю», першого українського видання такого ж спрямування. Починаючи з 1927 року багатий на ілюстрації журнал виходив кожні два тижні, але був закритий у часи сталінських репресій. О.Кохан, графік і карикатурист, так казав про ті часи: «...коли столиця із Харкова переїжджала до Києва, «Перець» прикрили, тому що його нікому було вже випускати: всіх пересаждали, перестріляли. І, дійсно, жодний журнал не виходив до самої війни» [4].

На просторах Європи у цей час художники-карикатуристи виявили себе куди більш прозорливими, ніж політики і дипломати. Одні вважали, що Німеччина отримала своє, інші їй співчували, але більшість митців сходились у тому, що назріває реванш Німеччини. Так, напередодні Другої світової війни, друкована продукція рясніла самокритичними карикатурами та нарисами, які все більш прямо вказували на нагальну потребу в реакції влади на постать Гітлера [2]. У 1920 році з'явилась карикатура Даніеля Роберта Фіцпатріка: із величезного сувою із написом «Версальський договір» вилазила людина з дуже характерними вусами, в якій легко можна було пізнати Гітлера. І, справді, договір та його наслідки скоріш стимулювали Німеччину до реваншу, аніж стримували. Це помічали карикатуристи, але не лідери західних країн, які були впевнені у тому, що консерватори втримають під контролем Гітлера.

У карикатурному зображенні Сідні Штруба своє втілення отримала і Женевська конвенція, де Німеччину митець зобразив як прикутого Кін-Конга який, втім, вже зміг обірвати один із тримаючих його ланцюгів. Девід Лоу у карикатурі «Крокуючи камінням слави» зобразив Гітлера, який буквально крокує спинами західних лідерів угору. Після анексії Німеччиною Австрії, карикатурний образ першої набуває більш різких рис: Німеччину (або особисто

Гітлера) зображують голодним вовком, який поїдає Австрію. Паралельно з'являються антивоєнні та антифашистські плакати та карикатури. Також слід відмітити, що паралельно з фашизмом активно критикувався більшовизм, де образ Сталіна виступав нарівні із образом Гітлера. Особливої уваги варта французька карикатурна школа, митці якої у міжвоєнний період почали використовувати фотографію.

На просторах Союзу часто висміювався образ Геббельса, зокрема, відомий плакат Бориса Єфимова «Гігант арійської думки», де маленького Геббельса біля мікрофону (сам він до нього не дістає) тримає рослий німецький солдат. Знизу ж написано: «рейхмейстер пропаганди доктор Геббельс у весь зріст». Тема невідповідності зовнішніх рис командування Рейху була улюбленою, так, на плакаті «Кращі з кращих», теж створеного Б.Єфимовим, зображено Геббельса, Герінга і Гітлера із, відповідно, приписами «високий, стрункий, білокурий». В Україні у цей час відновлює свою роботу журнал «Перець», який працює у напрямі політичної сатири та антигітлерівської пропаганди.

Після підписання союзної угоди Німеччини, Італії та Японії, в Америці активно створюють карикатури антияпонського характеру. Популярним був образ «jar» («япошки») із ножем, жовтою шкірою, загостреними рисами обличчя та іклами, що підкреслювало підступність і небезпечність ворога. Загалом антияпонські плакати того часу вказували не на комічність чи неспроможність ворога (хоча сам стиль малювання і подекуди змінені пропорції й були елементом недолугості ворога), а створювали образ абсолютного зла [2]. Характерні для карикатури, зокрема агітаційних плакатів того часу прийоми, досі можна побачити на сторінках американських коміксів про супергероїв (чітке розділення на чорну тінь і світло, характерні контрастні кольори, точкові паттерни).

Врахувавши попередні помилки, німецькі пропагандисти тепер демонізували та принижували ворога водночас. Так, Сталін зображувався на одній карикатурі на тлі гори із кісток, на іншій – неспроможним волоцюгою. Під час окупації проводилась вербовка місцевих художників, «ходовими» були антибільшовицькі теми і пропаганда «Нової Європи».

Після завершення Другої світової війни карикатура повертається у звичне русло, зображуючи соціальні сюжети, висміює окремі постаті, зокрема політичних і публічних діячів, тощо. У Британії продовжує публікуватись сатиричний тижневик «Панч», який був заснований ще у 1841 році. У ньому нерідко можна було побачити карикатури на самих британців, їх «британський характер» і моду. У Франції у 1959 році побачив світ перший комікс про Астерікса, створений письменником Рене Госсіні та художником Альбером Удерзо. Комічні образи галів залишаються популярними і досі.

У період Холодної війни між СРСР і США карикатура знову стає засобом пропаганди. У Радянському Союз активно використовується вже створений самими американцями образ Дядька Сема (персоніфікований образ Штатів, зазвичай карикатурний, часто використовувався і в агітаційних цілях). Відомим є плакат із зображеними на ньому Хрущовим і Кеннеді, які змагаються в

армрестлінгу, вільні руки тримають над ядерними кнопками, а сидять, власне, на ядерних боеголовках. Плакат давав зрозуміти, що в ядерній війні переможець бути не може.

В Україні основним джерелом гумору був журнал «Перець», тепер він виходив як періодичне видання. За словами О.Кохана, «пісочили імперіалістів, колонізаторів, Америку особливо» [4]. Критика радянської влади у журналі була відсутня. Але, на думку Б. Єфімова, будь-яка карикатура є політичною, оскільки твори сатиричної графіки, присвячені внутрішній політиці, є карикатурою політичною. Карикатуристами були створені образи Бракороба, алкоголіка, дрібних чиновників – хабарників. У дитячому розділі «Перцю» публікувався перший радянський комікс «Пригоди Перченя».

У ХХ столітті художникам – карикатуристам вдавалось максимально гостро та оперативно відобразити тогочасні події. Спираючись на реальні образи, вони посилювали їх ключові моменти, саркастично і гостро звертали увагу глядача на недоліки і можливі загрози. Окремі художні засоби та образи з тих часів використовуються і досі, зокрема в коміксах.

Список використаних джерел:

1. Николаи В. Тайные силы: Интернациональный шпионаж и борьба с ним во время мировой войны и в настоящее время / Николаи В. – К.: Изд. дом «Княгиня Ольга», 2005. – С. 96-104.
2. Маєвський О. Політичний плакат і карикатура напередодні Другої світової війни: зарубіжний дискурс / О. Маєвський // Сторінки воєнної історії України. – 2015. – № 17. – С. 223-241.
3. Питльована Л.Ю. Антибританська політична карикатура у Німеччині як засіб пропаганди у період першої світової війни. / Питльована Л.Ю. // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 784. – С. 80-82.
4. Згадати Все. Журнал «Перець» [Електронний ресурс] / Ю. Гаврищак. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=-zYPgXAYE8A>

Костюк В.Ю.

студент,

Ужгородський національний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОТЕРМАЛЬНИХ ТЕПЛОВИХ НАСОСІВ У СИСТЕМАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

Всесвітні геотермальні конгреси проводяться кожні п'ять років, починаючи з 1995 р. На підставі даних останніх двох геотермальних конгресів можна визначити основні тенденції розвитку геотермальної енергетики у світі.

На рис. 1 наведено процентне співвідношення напрямків використання геотермального тепла у світі за різними технологіями [1].